

Németh István Péter

Esterházy-házi f.

(póttétel helyett focus olvasónapló tanítványaimnak)

Első átütő sikerét Esterházy a harmadik könyvével érte el, amelynek címe *Termelési kisserégény* volt (1979). Nem tévesztés, három s-sel írta a kisregényt. (Eszünkbe jut róla az angol kiss = csók szó is, nem véletlenül, hisz a regényben is annyiszor megtörténik a szereplőkkel, és az író és Frau Gitta, a felesége közt ismétlődik csókos jelenet.) Csolkos regény – mondja Esterházy a püspöklila borítójú könyvére. Az 1950-es években valóban írtak a termelésről hősi hangon szépirodalmi műveket, s Esterházy *Termelési kisserégény* című műve tulajdonképpen egy ilyen Rákosi-korszakbéli lelkes, gyárban játszódó műnek a paródiája. Marx, Engels és Lenin helyett *Szervácpongrácbonifác elvtárs* jelenik meg. (Lásd a mostani könyvben, hogy kiről is kapta az egyik szereplő a nevét, elárulja a rejtegető mondattechnika: „Ebben a lány, egyszeri testvériségben valamikor egyszer régen hozzám sodródott Brandhuber Feri [az ő nevét vettem kölcsön a Termelési-regényben letűnt idők gonosz párttitkárja számára; a 70-es évek közepén az ún. Reményteli Center posztján játszott Csillaghegyen, de azután visszaigazolt Perusz, és ő kiszorult a szélre, de ebbe most nem mélyednék bele], és...” /65./ Ami pedig a *szervácpongrácbonifác*ságot illeti, hasonlóképpen összeforrott-összeforrasztott tulajdonnevekkel ezúttal is találkozunk: „Ahogy a fülemben marad most már örökké, hogy pl. sándorgöröcsalberttichyfenyvesi vagy szőkevargaalbertrákosisfenyvesi és persze budai-kocsishidegkutipuskáscsibor...” /49./)

A nyolcvanas években írja Esterházy Péter a nagy regény-folyamát, amelynek címe végül a *Bevezetés a szépirodalomba* lesz. 1986-ban jelenik meg a könyvhétre. Az összegző regény egyik fejezete csupa gyászkeretű lapon jelent meg külön könyv alakban is. Az oldalakon fenn és alul jól elkülönülnek a szövegek. A fenti sorok arról beszélnek, amikor az édesanya még élt, az alsók arról, amikor az édesanya már halott volt. Az édesanya elvesztése megrendítette az író, akár annak idején a hasonló veszteség a többi művészt és embert (pl. a *Kései siratót* és a *Mamát* író József Attilát). Esterházy az édesanyja alakját mitikusra növeli. Az édesanya lesz nem csupán a legszeretettebb lény, hanem a többi magyar anya is, sőt még a Magyarok Nagyasszonya: Szűz Mária is, a Napba öltözött Asszony. (A Biblia a végítélet képével zárul, János jelenései ezek. Itt szerepel Szűz Mária János látomásában Napba öltözött Asszonyként.) Esterházy az édesanyját és egyben a szomorú magyar történelmet, egész tönkrement életünket is siratja Magyarországon.

1984 nyarán a szigligeti strandon játszottam kedves leányzókkal ottlikost (vö.: babicsolás!): *angyaloknak kémkedtünk*. Egy fűzfa mögül (*növényi értelemben itt a szó*) meglestük a Mestert, ahogy a térdig érő vízben állingált lehajtott fejjel. Szörényi László tanár úrnak meséltem el csak a Ménesi úton,

tanévkezdéskor. Majd jöttek a kilencvenes évek és az ezredforduló... Már tudtuk, vaskos könyveiből tudtuk meg, hogy Esterházy Péter számára az élet mennyire az édesapja körül is szerveződött, felnézett rá, s ahogy minden gyerek: bárhogy is lázadzik az apja ellen, nagyon szerette. (vö.: „...egy apa mindig macerás...”). Szinte istenítette. Ahogy édesanyját az istenanyához, Szűz Máriához, úgy édesapját pedig Istenhez hasonlította. József Attila is így tett az apa emlékével: gigantikusnak hitte, aki *kaszál az óceán szélénél*... Esterházy Péter, amikor leírja édesapja testi szépségét, akárha egy görög istent írna le, olyan áhítattal és eszményítéssel teszi. (Majd az AEK Athen svarcgelb színeiben játszó Márton öccsét fogja így láttatni, görög istennek: „Zeusz akarta így!”) Szépnek és jónak hitte édesapját. Míg csak be nem ment a levéltárba (a történet ismerős).

De lássuk a foci könyvét végre, az *Utazás a tizenhatos mélyére* címűt!

A könyvben nem kronológiai sorrendben következnek Esterházy Péter a fociról való összegyűjtött írásai. Emlékszem, hogy a futballozó fenyőfa-csapat a Képes Sport 1985-ös karácsonyi számában jelent meg. (Az író *Kitömött hatytyú /1988/* című prózakötetében szintén ötrészes kompozíció található a kis színesekből. Lásd ott: *Foci*.) A régi szövegek a legtöbb esetben változatlan formában jelentek meg. Lett is az egyikből kalamajka (53.). A német–olasz napján olvastam a Magyar Nemzetben a következő, Pihál György tollára tűzött sorokat: *„A világbajnoki meccsek szünetében a Heti Választ szokta lapozgatni Esterházy Péter író és publicista. Amint tájékoztatójából megtudjuk, Népsportot is szokott olvasni (ez régen lehetett, mert szűk két évtizede már, hogy Nemzeti Sport jelenik meg Népsport helyett)...”* Történt, hogy két korszak határán a tapolcai–egerszegi gyors előtt N. Pál Józseffel megvettük a Sportot a Kelenföldinél. Már nem úgy hívták, ahogy én kértem. Mentegetőzve szóltam el magam: – Akkor egy *Népnemzeti Sportot!* Anekdot, oh!

Nem mondhatjuk tehát, hogy itt a sport, a foci, s ott az élet. Átszövik egymást alaposan. Esterházy Péter az életre és az irodalomra úgy keres hasonlatokat, megfeleléseket a fociból, mint ahogy a szerelemre Krúdy Gyula (az *Őszi versenyek* írója) talált a lóversenypályáról. A múlt s eltűnő időről is szól ez az Esterházy-könyv, egyik legfontosabb szólamának érzem ezt az elégikust. A szerző mint öregfiú labdarúgó ha alaposan bemelegít, már elfárad a tulajdonképpeni játékra (*„ha akarnék, se tudnék futni”,* 55.), ha meg nem melegít be, erről ne is beszéljünk... Egykor „bohóckodott” a csapattársakkal, komolytalanul edzettek a mérkőzés előtt, s a meccsen az eredmény tekintetében több góllal is elhúzott az ellen. (A *Kissregény*ből az idevonatkozó részt majd csak kikeresi egy kedves *kékhari* – – –)

Az ő. f. megírja a szép öregség apoteózisát, Philemon és Baucis-reminiscenciát (mintegy Mészöly Miklós-omázst) a kötet közepén. Mariról és Karlórról van szó: *„Mert nemcsak arról van szó, hogy szerelmes vagyok ebbe az aszszonyba, hanem valamiképp abban is biztos voltam, hogy ez a szenvedélyes foci szeretet valamilyen biztonságot ad, biztonságot és biztosítékot, úgy éreztem, Marit és Karlót is védi ez, megvédi – és nekem pedig csak meg kell találnom azt a nőt, aki olyan, mint Mari. Amikor megtaláltam, közben eltelt egy kis idő* (E. P. visszatérő fordulata, lásd *Az elefántcsontoronyból* előszavát. /1991/ – megjegyzés tőlem: NIP) *gyorsan, mint a filmekben* (vö. Mészöly Mik-

lós: *Film* – megjegyzés tőlem: NIP), *annyira föllelkesültem, hogy kimentem hozzájuk...*" (79.). A negyvenesztendő házaságért, a futballért, a kapufákért, a tizenhatosokért, a gerozán bűzéért, egyszóval az egészért, s az ahhoz való hűségért megérdemelné a házaspár, hogy ikerfává változtassa őket egy isten. Mari agóniája láttán a könyvszerző több mindenben elbizonytalanodik, ám megtapasztalhatja azt is, ami már megváltoztathatatlan bizonyosság (akár egy Ottlik-regényben):

„Nem tudtam, mindez mit jelent. Nem tudtam, most milyen konzekvenciákat vonjak le. Mari csak biccentett, amikor eljöttem. Nem tudom. De azt még mindig tudom, meg tudnám mutatni, hogy volt a fejemen a keze, hol volt a körme hegye, akkor, régen, amikor tájt Varga Zoli oda-vissza...” (80.).

Hogyan is van, volt ez? A regény végén derült ki, hogy a mű nem lett Ich-roman. Mi volt a kezünkben? *Hahn-Hahnos* utazó regény? Kronovizoros sci-fi? Lásd: időalagút (tájmtonel, 101.). Fiction-paródia? („*Nem nagyon szeretem a sci-fit, mégis kicsit az lett ebből: azt hiszem, a sci-fi-nek is ez a módszere: elvesz a képzelet elől néhány korlátot...*” /E. P.: *Pápai vizeken ne kalózkodj!*, Bp., 1977, 143./) Németországból jött az ötlet és a felkérés, ahol wesik és osik élnek, ahol most rendezik a vb-t, a régi NSZK területén persze, ám az ukránok azért Potsdam mellett táboroznak. (Seva papája ott volt szovjet katona a hidegháborús években, első lánya is ott született.) Ahol nemcsak a Bayern München, a Bremen, a VfB és a Schalke 04 (usw.) fut ki hétről hétre a pályára, de a frankfurti Concordia és a Corumspor kiscsapata is. Kálnoky László hagyatékában alsóbb osztályok tabellái kerültek elő, ám Mándy Iván is föl-fölvívta telefonon a tapolcai Csanda Lexi bácsit, hogy mit játszott a Bauxit? A csillaghegyi anyaegyesület és a Concordia oszcillál egymással... Összegzőnek nevezhetjük e szépírást, amely a regényíró eddigi szövegeivel eleven kapcsolatot tart. Mintha a szövegek egymásmellettségére a hajszálcsövesség-hajszáleresség törvényszerűsége lenne érvényes. Az időbe belenyúlni, ahogy a játékba beleavatkozni, ha már nem tud, nem is akar a szerző, attól a reflexei működnek. Azokat nem fegyelmeheti. Néző ő, de együtt él a játékkal, nem tudja kívülről szemlélni. Szurkoló. Ami költői állapot (Lásd: *„Fél lába már a sírban, / de nézi csak, másikkal / micsoda gólt ragaszt / Zamóra hálójába! / Nem bírnak az öreggel: / Zamóra mellé állva / őrzik a kaput Platkó, / Zsák, Szabó Tóni, Háda / Kifut, öklöz, vetődik / mindegyik, de hiába, / megül a labda a felső sarokban. // És sose hull le onnan. /Egy öreg szurkoló látomása – Kormos Istvánnak és Mándy Ivánnak/. S e mostani könyv 20. oldala!) A Zuschauer (Rilkétől a def.) úgy járt, mint Jékely versének hőse:*

„Egy roppant meccsre készülődtem, / Melyet talán Uruguay / népével vívunk a mezőben, / és győzni, vagy halni muszáj! // S mint Toldi vén lovában harc zajától, / a régi tűz bennem is fellobog, / s, szép passzaiktól, megfogyatkozott / combizmom össze-összerándul.”

A szerző nem csupán focista volt fiatal korában, de számítógépes szakember is. A rá való hivatkozások számában a Google-n több ezer találat

vezetheti a könyvheti listát (vö. egy faviccel! Derek de Solla Price: *Kis tudomány* – kis foci, *nagy tudomány* – nagy foci...). Azért másvalamire is jó még ez a computeres keresőrendszer. Kidobja a címeket is, amelyekre utalhatott vagy rájátszhatott E. P.: Utazás a tenger, az éjszaka, a dzsungel, a föld, a lélek és az utazás mélyére. Talán a föld mélyére a legrelevánsabb. Pl. A futballpályai vakond is lehet lesen, a földben. A poénért sárga lap jár. Az írók-költők halottai is a földben (Kosztolányi). Az öregség után a végre asszociál minden olvasó. Amire a pályán a gyászszünet figyelmeztet is (59.).

A csodához szavak sem kellenek. Hogy Petőfi csügg némán anyja ajkán. Ahogy Egerszegi Krisztina úszott, az is az volt Mándy novellája szerint (*Ottlik hangja*). Ahogy Puskás passzol, pontosan és szépen Di Stefanóhoz. Pedig sváb őseinek köszönhetően, nem éppen hohdájcsul érteti meg magát (lásd a nem túl jó szavak mégis csodálatos életét a 27. oldalon!) Puskás megérteti magát a Real Madrid csatárával. Így tudnak egymás gondolatairól Ottlik hősei az *Iskolában*. Pilinszky pedig az imát tartotta egyenesen metanyelvnek. Most kiderül: a foci is az. Thierry Henry (mintha Petőfinket parafrázeálná) szerint a gólok nem hazudnak.

Rilke elnézte a labda röptét, ahogy kezek csészéjébe hull. Esterházy Péter szövegeiből kikerekedett ez a kis megszerkeszthető poliéder-tárgy (Hajós prof-omázs, 18.), ami csodás, és mint a geoid alakú Föld, még mindmáig gömbölyűnek mondható. Elnézem az elhagyott iskolaudvar kispályájára beszökött gyerekeket. Lehet idő még, hogy nem flúgos kapusokra bízhatjuk a dolgokat. *Végy egy jó kapust...* Ugye, így kezdődik? E mostani könyv szavatol azért – kétszeresen is üdvözlendő e jó hírért –, hogy az Esterházy-család (E. P. nokaöccse révén) már kinevelt egy ily *portást...* (39.).